

1800-1850 hvor det nationale og kunsten er i fokus

Romantik

Kilde: Fibiger Jhs. et al. (2.udgave, 2004-2009): *Litteraturens veje*, Systime, Århus, side 519-520

Romantikken er en europæisk kulturstrømning, der dominerer litteratur, musik og billedkunst i perioden fra 1800 til 1870. I Tyskland, romantikkens fødested, dog allerede fra ca. 1780.

Den egentlige højromantik falder i perioden 1800 til 1820, herefter følger den poetiske realisme i 1820'erne, inden litteraturen glider over i den mere radikale romantisme omkring 1830. Årstallene skal ikke tages så nøje, de forskellige retninger af romantikken kører sideløbende.

Romantikken opstår som en reaktion på rationalismen og som en videreførelse af den moderne følsomhed, der gennemstrømmer 1700-tallets slutning.

Det filosofiske udgangspunkt er den tyske idealisme, som den dansk-norske filosof Heinrich Steffens præsenterer herhjemme under en række forelæsninger, han holder i 1802-03. Han fremlægger her universalromantikkens program med en entusiastisk indsigt, der straks påvirker danske digtere og kunstnere. Når romantikken allerede i 1803 får sit gennembrud i Danmark, hænger det sammen med, at jordbunden er gødet for romantikken. Pressefriheden er blevet begrænset af enevælden, og den danske økonomi er i krise som følge af Englandskrigene. Romantikerne vender blikket væk fra den hjemlige krise og ind mod en universel oplevelse af skønhed og harmoni.

Romantisk digtning og filosofi er i sit væsen *idealistisk* i betydningen, at den opfatter verdens inderste væsen som værende af åndelig karakter. Det er denne indre kerne af harmoni, af kosmologisk sammenhæng, romantikerne søger overalt. Måden, den nås på, er forskellig, og måden, digterne skildrer den på, ligeså. Bag den romantiske enhedsoplevelse ligger imidlertid en grundlæggende følelse af verden som splittet.

Centrale begreber inden for romantikken er nyplatonisme, universalromantik, organisme- og guldaldertanken, nationalromantik og dannelsesstanken:

Nyplatonisme

Nyplatonismen bygger, som navnet antyder, på den antikke filosof Platon (428-348 f.Kr.). I Platons filosofi er verden delt i et åndeligt og jordisk rige, som kaldes henholdsvis ideernes og fænomenernes verden. I den såkaldte *Hulelignelse* forklarer Platon sammenhængen mellem de to verdener.

I en hule sidder en flok fanger sammenlængede, sådan at de udelukkende kan se hulens bagvæg. På den ser de en række skygebilleder, der bliver til, fordi huen oplyses af et bål. Mellem bålet og fangerne opføres der en slags dukketeater, der frembringer skygebille-

derne på væggen. Fangerne, der aldrig har oplevet andet, opfatter skyggerne som det egentlige liv. Sådan er vort liv også, hævder Platon. Vi sidder lænket til vore fordomme og vaner og ser ikke de dybe ting i tilværelsen, kun dens overflade, dens fænomen. Løsnen af fangerne, vil han blive blændet, først af bålet lys, siden af sollyset uden for hulen. Har han mod til at fortsætte sin opstigning, vil han - ved hjælp af sin længsel efter indsigt - kunne komme til at se lyset og gribe verdens dybere mening, dens ide.

Hver ting i verden er en ufuldstændig spejling af dens ide, det samme gælder mennesket. Men menneskets sjæl har del i ideernes verden; den stammer derfra. Ved fødslen inkarneres den i en krop, og den bliver en slave af jordiske begær. Inderst inde længes den dog mod den tabte helhed, og denne længsel kalder Platon for *Eros*. Det er denne længsel, der viser sig i kærlighed, der jo netop har sammensmeltningen som sit mål.

De romantiske nyplatonikere ser deres samtid og erfaringsverden som udtryk for en ufuldstændig fænomenverden. Jorden er præget af splittelse, strid, jammer og plager. I deres poesi søger de derfor at gribe den universelle skønhed, men den lader sig ikke fastholde. Mennesket er fundamentalt splittet, og kun døden kan forsone spaltningen mellem sjæl og legeme. For nyplatonisten bliver splittelsen derfor et yndet tema, som der bygges en melankolsk og skønhedsdyrkende poesi på. Danmarks eneste nyplatoniske digter er Schack Staffeldt (1769-1826).

Organismetanke / Universal romantik

Modsat nyplatonismens dualisme er organismetanken en såkaldt monistisk (af latin *mono* = en, dvs. enhedsorienteret, ikke-spaltet) verdensopfattelse.

Alt er dybest set et - og alt hænger sammen. Når vi oplever verden som splittet og har svært ved at se meningen i tingene, er det, fordi vi anlægger en forkert, rationel synsvinkel. I virkeligheden kan man ved intuition, drøm og digterisk kreativitet få indblik i, at alt hænger sammen. Vi er alle del af et stort kosmos; naturen, der er gennemstrømmet af ånd. Denne besjæling af naturen kaldes panteisme, begrebet betyder, at Gud er i og gennemstrømmer alt. Denne opfattelse, at alt er en del af naturens og åndens store helhed, møder vi især hos Adam Oehlenschläger (1779-1850).

I universalromantikken dyrker man den udvalgte ener, der ved hjælp af sin intuition og visionære begavelse er i stand til at skabe. Geniet bliver dyrket, fordi det er i stand til på en gang at forstå sin samtid og sprænge den. Kunstneriske vidunderbørn som Mozart er legemliggørelsen af den romantiske heltetype. De egenskaber, der præger geniet, er ikke analytiske eller intellektuelle evner, men derimod intuition, fantasi, drøm, anelse og visionær kraft. Mens det moderne gennembrud opfatter fantasien negativt, som noget der gør folk til drømmere og fantaster, er fantasien en af de væsentligste ingredienser i den romantiske kunst og kunstnermyte.

Kilde: Ib Fischer Hansen et al. (2.udgave, 1986): *Litteraturhåndbogen*, Gyldendal, side 565

Romantikens historieopfattelse

Som romantikken undgår byen og den samfundsmæssige virkelighed, opfatter den nutiden som kriseramt og problematisk. Nutiden betegnes som et *fald* i forhold til fortiden, hvor "guderne var på jorden", og romantikerne ser det derfor som deres hovedopgave at genrejse fortiden i nutiden. Det fører dels til en omfattende forskning i den nordiske mytologi og middelalderlitteraturen, dels til gen- og nydigtninger over myter, sagn, sagaer, folkeeventyr og folkeviser (betegnelsen folkevise stammer fra romantikken). Derigennem skal nutiden gøres bevidst om nationens fortid og vækkes til fornyet dåd. Kombinationen af historisk sans og nationalfølelse bliver således et gennemgående træk i romantikken. Tydelige udtryk herfor er Ingemanns historiske romaner, fx *Valdemar Seier*" (1826) og romantikkens mange fædrelandssange.